

Tien jaar Koniks op De Ennemaborg

Leo Stockmann & Henk Dommerholt

Binnen het natuurgebied van het Landgoed De Ennemaborg van de Stichting Het Groninger Landschap lopen sinds eind 1981 Koniks. Er werden toen drie Koniks: één hengst (Nagar) en twee drachtige merries (Ozanka en Jota) door de Stichting Tarpan uit Popielno in Polen geïmporteerd en ter beschikking gesteld voor bosbegrazing op De Ennemaborg.

Tot en met 1991 zijn er in totaal 49 veulens geboren op De Ennemaborg.

In deze bijdrage wordt ingegaan op de tienjarige ervaring met deze vorm van begrazing in een natuurgebied in ontwikkeling. Het is een vervolg op het artikel over De Ennemaborg in het themanummer 'Begrazing in natuurgebieden' Huid en Haar (4-5) 1986.

Gekozen uitgangspunten

Voor de begrazing op De Ennemaborg is voor Koniks gekozen, omdat het een paarderas is dat zo dicht mogelijk bij de natuur staat en om die reden waarschijnlijk geschikt

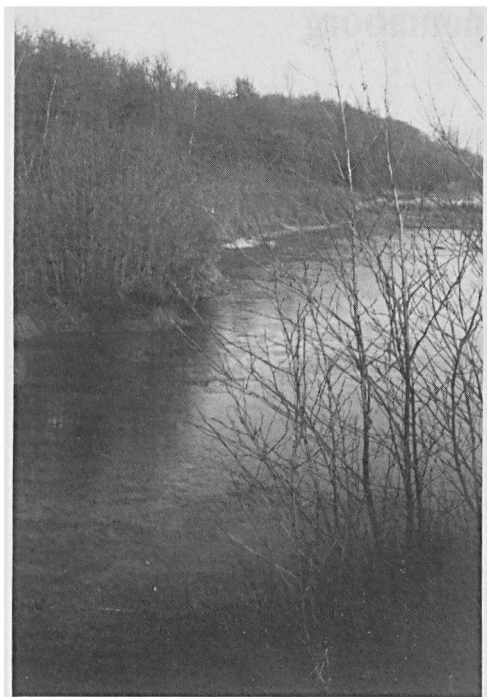
zou zijn voor jaarrondbegrazing.

De Stichting Het Groninger Landschap heeft als belangrijkste uitgangspunt bij het inzetten van deze Koniks gekozen voor het op een zo na-

Staatssecretaris drs. G.D. Gabor maakt kennis met zijn naamgenoot, het Konikveulen. Links auteur Henk Dommerholt.
Foto: Stichting Het Groninger Landschap.

In het begraaasde gedeelte zijn laagtes aangebracht.

Foto:
H.J. Dommerholt.

tuurlijk mogelijke manier laten ontwikkelen van de kudde; dat wil zeggen zo min mogelijk ingrijpen door de mens in de kuddesamenstelling en geen bijsturing door fokbegeleiding, bijvoeding, beschutting bieden en dergelijke. Veeartsenijkundige ingrepen worden tot het uiterste beperkt. Er zijn nauwelijks maatregelen genomen om in teelteffecten te voorkomen, er van uitgaande dat er een natuurlijk mechanisme aanwezig is dat dit soort problemen tegengaat. Het is niet bekend hoe groot de populatie en hoe groot de te begrazen ruimte moeten zijn om geen inteelt te krijgen; de tijd zal dit leren.

Populatie-ontwikkeling

De eerste vijf jaar werd deze vorm van begrazing gecombineerd met koeien; Groninger Blaarkoppen en Shetlanders.

Daarna hebben de Koniks de begrazing alleen verzorgd. De kudde groeide gestaag. Alle volwassen merries werden elk jaar drachtig en kregen steeds binnen het jaar een veulen. De meeste veulens werden veer-

tien dagen binnen het jaar na het vorige veulen geboren. De veulens worden tussen de laatste week van maart en half september geworpen. De verdeling tussen hengst en merrie is vrijwel exact 1 op 1, dit gaat ook op voor een individueel moederdier. Er is geen enkele merrie die alleen maar hengsten of merries heeft voortgebracht. In totaal zijn er 49 nakomelingen geboren op De Ennemaborg. In december 1988 zijn er vier jonge merries

in een apart gedeelte van het landgoed (zuidelijk raster) ondergebracht waar een uit Polen afkomstige hengst, die enkele jaren in de Oostvaardersplassen had gelopen, aan werd toegevoegd. Ook werd er een hengst uit de Oostvaardersplassen bij de oorspronkelijke groep (noordelijk raster) gevoegd om meer spreiding in bloedlijnen te krijgen. Hij heeft nog geen leidende rol kunnen bemachtigen en voorzover wij kunnen nagaan, heeft hij (nog) geen nakomelingen.

Door de voorspoedige groei van de kudde nam de begrazingsdruk snel toe wat zich ook vertaalde in een afnemende conditie in het vroege voorjaar. Besloten werd om de kudde enigszins te stabiliseren. Dit betekende dat er moest worden ingegrepen in de kuddesamenstelling.

De band tussen merrie en veulen blijft twee jaar vrij hecht; merries vormen met een eerstejaars veulen en een tweedejaars veulen een duidelijke groep. Rond de tijd dat het derde veulen wordt geboren, wordt het eerste afgestoten door de merrie. Tweejarige hengsten worden vaak volledig uit de groep gestoten, ze vormen dan samen een eigen groep met een eigen territo-

Ruige begroeiing wordt in de winterperiode aangpakt.
Foto: H.J. Dommerholt.

Koniks zijn nieuwsgierige beesten.

Foto: H.J. Dommerholt.

rium elders in het gebied. Tweejarige merries mogen wel bij de groep blijven en zijn dan meestal ook al drachtig. Besloten werd om aselektief gedurende vier achtereenvolgende jaren alle tweejarige beesten te verwijderen en beschikbaar te stellen voor andere begrazingsgebieden. Het vijfde jaar mag de aanwas blijven lopen. Hiermede wordt de groei tot 1/5 teruggebracht en vangt mogelijk de 'natuurlijke' uitval op. Doordat vraag en aanbod van Koniks onvoldoende worden gecoördineerd, kon de afvoer niet helemaal consequent worden doorgevoerd en vond er toch een toename van het aantal plaats, wat overigens geen gezondheidsproblemen heeft opgeleverd. In de beide omrasterde ruimten, groot tachtig en vijftig ha, lopen nu dertig Koniks (zestien en veertien).

In totaal hebben er 54 individuen gelopen. Er zijn negen dieren gestorven, zes daarvan in het eerste levensjaar (drie bij de geboorte) en bij drie moest de dierenarts ingrijpen. Er werden vijf merries en tien hengsten verkocht voor begrazing in onder andere de Oostvaardersplassen, het Lauwersmeergebied, Needer-Achterveld en Lorraine (Lotharingen) in Frankrijk.

Ozanka, één van de twee stammoeders, moest men in juni 1986 vanwege hoofbevangenheid (gekregen na een ernstige baarmoederontsteking) laten inslapen. Zij heeft op De Ennemaborg alleen haar oudste dochter nagelaten, al haar andere nakomelingen zijn verkocht of gestorven, waardoor haar invloed op de kudde beperkt is gebleven.

Gedrag

Over het gedrag van de dieren in de verschillende terreinden is door bioloog Leo Stockmann tot 1989 veel onderzoek gedaan. Intensieve waarnemingen leerden dat er zich rond enkele leidende hengsten duidelijk subgroepen vormden die in meer of mindere mate in elkaars nabijheid ver-

bleven. Daarnaast ontstonden er aparte groepjes van jonge (2 jaar) hengsten met een eigen territorium die zich niet bij de hoofdgroep mochten ophouden. Over de interacties tussen de verschillende beesten zijn bij de Stichting Het Groninger Landschap interne rapporten beschikbaar. Opvallend is dat de later uit de Oostvaardersplassen toegevoegde hengst in het noordelijke raster wel wordt getolereerd bij de grote groep maar geen leidende rol krijgt over merries. In deze groep zijn drie hengsten die elk een eigen groepje met merries en bijbehorende veulens hebben. Het zijn betrekkelijk nieuwsgierige en sociaal optrekkende beesten. Aanvankelijk waren ze nog wat schuw voor publiek, daar is nu geen sprake meer van, ze laten zich niet snel door publiek verdrijven. Publiek kan zich zonder problemen tussen de paarden begeven en ze laten zich makkelijk aaien zonder dat andere paarden daar op reageren. Dit gebeurt echter niet veel, omdat mensen het zelf veelal niet durven en omdat ze op de paden moeten blijven. Omdat er een streng voederverbod heerst, besteden de beesten geen bijzondere aandacht aan mensen.

Spontane bosontwikkelingen waar Koniks weinig grazen.

Foto: H.J. Dommerholt.

**Spontane opslag wordt ook vaak
aangevreten.**

Foto: H.J. Dommerholt.

Het graaspatroon verschilt van jaar tot jaar sterk. In het zomerseizoen hebben ze voorkeur voor voormalige akkers en graslanden, in de winter opereren ze meer in en vanuit het bos.

Verzorging

Er heeft geen bijvoeding plaatsgevonden en er is ook geen hoofverzorging nodig geweest. De verzorging in deze tien jaar heeft zich beperkt tot het ingrijpen van de dierenarts bij niet te herstellen ziekten of ongelukjes. Bij het verdrijven van hengsten uit de groep en soms ook bij een jonge merrie ontstaan vaak verwondingen. Grotere verwondingen worden wel eens met wondspray behandeld, ook zonder behandeling herstelt dit vrij voorspoedig. Twenters worden nogal eens in een achterbeen gebeten.

**Sommige boomsoorten hebben
het moeilijk...**

Foto: H.J. Dommerholt.

Hengsten die een merrie willen veroveren hebben door onderlinge strijd veel huidbeschadiging.

Gebiedsuitbreiding

Gestart is in een omrasterd gedeelte (het noordelijke raster) dat uit twee eenheden bestaat die door middel van een brug over een brede waterleiding met elkaar zijn verbonden. De oppervlakte van deze terreinen is 54 en 25 ha waarvan de helft uit bos bestaat en de andere helft uit voormalig bouwland en een klein gedeelte grasland; in een deel is kunstmatig reliëf aangebracht. Tot 1985 werd de be-

treft een ondiepe natuurplas (circa 3,5 ha) en een door grondverzet sterk geaccidenteerd en gevarieerd terrein. De Koniks lopen thans op ongeveer 130 ha van het Landgoed De Ennemaborg.

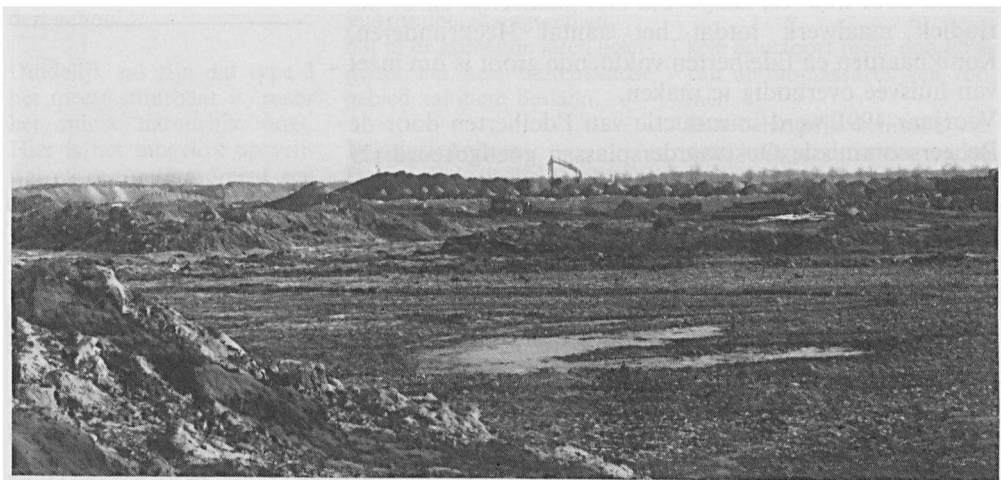
Het totale landgoed omvat verder nog een parkgedeelte rond de Borg, een ijsbaan, circa 180 ha verpachte landbouwgronden, een door de gemeente beheerde recreatieplas en een aantal wegen en lanen. De totale oppervlakte van het bezit is circa 450 ha.

De toekomst

In het beheersplan voor De Ennemaborg (1981) is aange-

bied zijn in 1991 gedetailleerde plannen gemaakt voor de inrichting; er zal een natuurplas met ondiepe oeverzones (circa zeventien ha worden gemaakt en van het overige deel zal de zwarte bovengrond worden afgevoerd. De grond is pachtvrij gemaakt en de werkzaamheden zijn inmiddels gestart.

Medio 1992 is het terrein afgewerkt waarna ook hier Koniks konden worden ingezet. Omdat het gemeentebestuur nog niet meewerkt aan het opheffen van het openbaar gebruik van de Sebo Ennemaweg, die het begrazingsgebied nog steeds in tweeën splitst, zullen

Het gebied werd in 1992 uitgebreid met een natuurontwikkelingsplas die kortgeleden is aangelegd.

Foto: H.J. Dommerholt.

grazing gecombineerd met Shetlanders en tot 1988 zomerbegrazing met koeien (Blaarkoppen) in delen van het gebied. In 1988 werd de begrazingsdruk als te hoog ervaren. Toen is gestopt met de koeien en zijn vier jonge merries met een nieuwe hengst overgebracht naar het zogenaamde zuidelijke raster. Dat gebied was 32,5 ha en is in 1989 uitgebreid met een aansluitend natuurontwikkelingsgebied van circa 17 ha; dit be-

geven dat de landbouwgronden van de stichting, als ze vrij van pacht komen, zullen worden gebruikt voor natuurontwikkeling. Het landgoed ligt in het Natuurontwikkelingsgebied 'Schiereiland van Winschoten', onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) zoals verwoord in het NatuurBeleidsPlan van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. De Stichting Het Groninger Landschap heeft een langetermijnvisie ontwikkeld voor dit hele gebied. Voor een blok van veertig ha akkerland aansluitend aan het begraasde ge-

de gebieden door middel van een grote Armcodeuiker, met een doorsnede van 2,60 meter onder de Sebo Ennemaweg door, met elkaar worden verbonden. Staatssecretaris Gabor heeft bij de opening van de 'Week van het Landschap' in 1991 hoogstpersoonlijk al een deel van deze 'tunnel' op zijn plaats gelegd, waarmee hij voor de Koniks een belangrijke ecologische verbinding realiseerde. Het naar hem genoemde hengstveulen Gabor zal binnenkort met zijn familie zijn kostje bij elkaar kunnen garen op meer dan 170 ha.

■ Leo Stockmann & Henk Dommerholt, Stichting Het Groninger Landschap, Ossenmarkt 9, 9712 NZ Groningen, 050-135 901.